

Historia Polski

Seria artykułów szczegółowych poświęconych historii Polski podzielona została na dwie części: hasła chronologiczne i monografie. Pierwsze podejmują kwestie historii politycznej Polski, w tym przede wszystkim polityki zewnętrznej i ważnych przemian wewnętrznych w kolejnych przedziałach czasowych. Monografie opisują natomiast poszczególne formy państwa polskiego od Polski pierwszych Piastów po III Rzeczpospolitą – jego społeczeństwo, władzę, ustrój, gospodarkę, wojskowość itd.

Historia Polski Chronologia

do 1138

1138–1320

1320–1386

1386–1492

1492–1572

1572–1697

1697–1795

1795–1831

1831–1914

1914–1918

1918–1939

1939–1945

1944–1989

od 1989

Kalendarium

Portal: **Historia**

Historia Polski Monografie

Państwo polskie

• Państwo pierwszych Piastów

• Rozbicie dzielnicowe

• Zjednoczone Królestwo
• Polska pod rządami Jagiellonów
• Rzeczpospolita Obojga Narodów
• Polska pod zaborami
• II Rzeczpospolita
• Polska podczas II wojny światowej
• Polska Rzeczpospolita Ludowa
• III Rzeczpospolita
Pozostałe
• Naród polski
• Władcy Polski
• Ustrój polityczny Polski
• Historia konstytucji w Polsce
Historia Europy
Portale
Polska • PRL • Historia

Historia Polski – obejmuje dzieje państwa i narodu polskiego od X do XXI wieku.

Początek państwa przypada na rządy pierwszych rodzimych władców, których imiona znane są z przekazu kronikarskiego Anonima zwanego Gallem. Czwarty z nich, Mieszko jest już niewątpliwie postacią historyczną, występuje bowiem we współczesnych mu źródłach pisanych. Do 1138 roku Polska jako monarchia patrymonialna rządzona była przez władców z dynastii Piastów, którzy nie licząc wydzielanych juniorom dzielnic i przejściowych okresów podziału zachowywali zwierzchność nad całym jej terytorium.

Dopiero w efekcie ustawy sukcesyjnej księcia Bolesława Krzywoustego kraj na prawie 200 lat uległ rozbiciu dzielnicowemu. Próby ponownego zjednoczenia zaczęto podejmować pod koniec XIII w., a ostatecznie zostały one uwieńczone koronacją Władysława Łokietka w 1320 roku. Władca ten odnowił dziedziczną monarchię Piastów zwierzchnich, która jednak wygasła po bezdzietnej śmierci jego syna, Kazimierza Wielkiego w 1370. W efekcie rządy w Polsce przejęli Andegawenowie (Ludwik Węgierski i Jadwiga), a następnie królowie z dynastii Jagiellonów.

W 1569 Korona Królestwa Polskiego weszła w stały związek z Wielkim Księstwem Litewskim. Na mocy unii zawartej w Lublinie powstała Rzeczpospolita Obojga Narodów, którą od 1573 rządzili władcy powoływani drogą wolnej elekcji. Państwo to było jednym z największych terytorialnie organizmów politycznych Europy. Po pokoju z Rosją zawartym w Polanowie w 1634 osiągnęło powierzchnię 990 tys. km². W tym okresie w Rzeczypospolitej wykształcił się swoisty system polityczny, oparty na dominacji bardzo licznej szlachty i systemie rządów parlamentarnych. Złoty wiek państwa przypadł na okres rządów ostatnich Jagiellonów. Ostatecznie zakończył się on wraz z wojnami połowy XVII wieku.

W kolejnym stuleciu pogrążona w anarchii Rzeczpospolita zaczęła popadać w silną zależność od Rosji, a następnie zniknęła z mapy Europy w rezultacie trzech rozbiorów. Samodzielne państwo polskie nie istniało aż do XX wieku, choć okresowo pojawiały się jego szczątkowe formy, takie jak Księstwo Warszawskie, Królestwo Kongresowe czy Wielkie Księstwo Poznańskie. Pełne odrodzenie Polski nastąpiło dopiero po I wojnie światowej, kiedy w sytuacji upadku mocarstw rozbiorowych powstała II Rzeczpospolita. Istniała ona do 1939, czyli do początku II wojny światowej. We wrześniu 1939 ziemie polskie zajęte zostały przez III Rzeszę i ZSRR. Dopiero od 1944 rozpoczęło się ich stopniowe przejmowanie przez oddziały sowieckie.

Po zakończeniu wojny Polska znalazła się za tzw. żelazną kurtyną, a władzę w niej przejęli komuniści. Kraj przemianowano na Polską Rzeczpospolitą Ludową. Do 1989 panował w nim system partyjny, w którym przewodnią rolę pełniła Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Oprócz niej występowały jeszcze ugrupowania satelickie – ZSL

i SD. Upadł on ostatecznie w efekcie procesu określanego mianem Jesieni Narodów. Wybory parlamentarne w 1989 zapoczątkowały procesy demokratyzacji i reform gospodarczych, które umożliwiły III Rzeczypospolitej wstąpienie do NATO (1999), a następnie Unii Europejskiej (2004).

Ujęcie chronologiczne

Do 1138

W okresie do 1138 r. na ziemiach między Odrą i Bugiem powstało scentralizowane państwo rządzone przez dynastię Piastów, od X wieku nazywane Polską. Struktura państwowa wywiodła się z plemienia Polan i prawdopodobnie dzięki sile militarnej, organizacji podatkowo-skarbowej, polityce koligacyjnej oraz działalności misyjnej scalały w jeden twór wiele słowiańskich struktur plemiennych. W 966 r. jego pierwszy historyczny władca, Mieszko, przyjął chrzest. Zarówno on jak i jego następcy prowadzili walki z Niemcami, Czechami i Rusią Kijowską, a także z plemionami słowiańskimi osiadłymi między Odrą a Łabą. Największy zasięg terytorialny państwo osiągnęło za czasów Bolesława I Chrobrego, który zajął Miłsko, Łużyce, Morawy, Słowację (a przejściowo także Czechy) i przywrócił Polsce Grody Czerwieńskie. W późniejszym czasie krajem kilkakrotnie wstrząsały spory dynastyczne, które dwukrotnie – za czasów Mieszka II i Kazimierza Odnowiciela prowadziły do rozkładu instytucji państwowych. Opisywany okres kończy się panowaniem Bolesława Krzywoustego, który zdecydował się zostać lennikiem cesarskim. Przed śmiercią wydał on ustawę sukcesyjną, która zapoczątkowała w Polsce okres rozbitcia dzielnicowego.

Jan Matejko, *Zaprowadzenie chrześcijaństwa*

1138–1320

W 1138 r. Bolesław Krzywousty podzielił kraj między swoich synów: najstarszy Władysław otrzymał Śląsk, ziemię lubuską i dzielnicę senioralną, a także tytuł seniora. Pozostali bracia otrzymali: Bolesław – Mazowsze i Kujawy, Mieszko – Wielkopolskę, Henryk – ziemię sandomierską, a Kazimierz, który urodził się po śmierci ojca – ziemię łęczycką.

Władzę zwierzchnią miał pełnić senior, który był odpowiedzialny za politykę zagraniczną i sądził braci. Bolesław chciał w ten sposób uniknąć walki między synami po jego śmierci, jednak nie osiągnął swego celu. Już w 1146 r. bracia wygnali Władysława. Po nim władzę objął Bolesław Kędzierzawy, a po jego śmierci Mieszko Stary. Został on wkrótce wygnany, a władzę przejął Kazimierz Sprawiedliwy. Ostatecznie zasada senioratu upadła w 1180 r. na zjeździe w Łęczycy, gdzie Kazimierz zagwarantował dziedziczenie ziemi krakowskiej swoim synom.

Bitwa pod Legnicą

W państwie powstało wiele rywalizujących ze sobą księstw. Próbę zjednoczenia podjęli Henryk Brodaty i Henryk Pobożny, książęta śląscy. Zajęli oni Wielkopolskę, ziemię krakowską i ziemię lubuską. Jednak najazd tatarski w 1241 roku i klęska pod Legnicą, gdzie zginął Henryk Pobożny, spowodowały rozpad tamtejszej monarchii.

W XIII w. nasiliły się tendencje zjednoczeniowe. Część ziem zajęli Brandenburczycy i Krzyżacy, ponawiały się najazdy tatarskie. W 1295 roku na króla Polski koronował się książę wielkopolski Przemysław II, krótko potem został jednak zamordowany. Koroną polską zainteresowani byli też czescy władcy z dynastii Przemyślidów. W 1300 roku król czeski Wacław II koronował się na króla Polski, zmuszając księcia Władysława Łokietka do ucieczki z kraju.

Łokietek wrócił w 1304 roku, rok później zmarł Wacław II. Po nim koronę czeską i polską objął jego syn Wacław III, został jednak zamordowany w 1306 roku. Po jego śmierci Czesi opuścili Polskę i rządy w Krakowie objął Władysław Łokietek. Rządził też na Pomorzu Gdańskim, które zostało napadnięte w 1308 roku przez Brandenburczyków. Łokietek poprosił o pomoc Krzyżaków, jednak po wygnaniu najeźdźców Krzyżacy włączyli Pomorze do swojego państwa. W 1311 roku Łokietek musiał stłumić bunt wójta Alberta, a w 1314 zajął Wielkopolskę. Po opanowaniu dwóch najważniejszych dzielnic został koronowany w 1320 roku w Krakowie, kończąc epokę rozbitcia dzielnicowego w Polsce.

1320–1386

20 stycznia 1320 w Krakowie został koronowany Władysław Łokietek. Tę datę uznaje się za moment odtworzenia zjednoczonego Królestwa Polskiego^[1], które w 1385 związało się unią personalną z Wielkim Księstwem Litewskim. W tym okresie Polska prowadziła wprawdzie wojnę z zakonem krzyżackim, a następnie przede wszystkim dyplomatyczne spory z Krzyżakami i Luksemburgami. W efekcie działań króla Kazimierza Wielkiego i jego doradców w 1335 Luksemburgowie zrzekli się, w zamian za 20 000 kop groszy praskich, praw do tytułu króla Polski. Tym samym rządzący w Krakowie Piast został przez społeczność międzynarodową uznany za króla Polski. Działania prowadzone przez niego w kolejnych latach pozwoliły na zakończenie sporu z Krzyżakami (układ w Kaliszu z 1343), a następnie podjęcie ekspansji na Ruś Halicko-Włodzimierską. Po śmierci Kazimierza Wielkiego w 1370 tron polski przejął Ludwik Węgierski z dynastii Andegawenów. Okres jego rządów to zarazem początek supremacji szlachty w życiu politycznym kraju, obdarzonej w 1374 w Koszycach pierwszym przywilejem generalnym. Kiedy również Ludwik zmarł w 1382, w Polsce nastąpił okres najdłuższego w jej historii bezkrólewia. Ostatecznie królem Polski 16 października 1384 została córka Ludwika, Jadwiga Andegaweńska. W 1386 weszła ona w związek małżeński z księciem litewskim Jagiełłą, który 4 marca 1386 został koronowany na władcę Polski.

Jan Matejko, *Kazimierz III Wielki*

1386–1492

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

1492–1572

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

1572–1697

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

1697–1795

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

- I rozbiór Polski – 1772
- II rozbiór Polski – 1793
- III rozbiór Polski – 1795

1795–1831

Rozdział historii Polski obejmujący okres od III rozbioru Polski do upadku Powstania listopadowego. Po upadku państwa polskiego w 1795 roku. Państwo polskie zostało podzielone przez 3 państwa: Austrię, Królestwo Prus i Rosję. Podział państwa spowodował falę emigracji której głównym kierunkiem były tereny dzisiejszych Włoch, a także Saksonia i Francja. W styczniu 1797 roku Powstały tam oddziały wojska polskiego zwane Legionami Polskimi we Włoszech. Dowódcą był generał Jan Henryk Dąbrowski. Legiony brały udział w bitwach o Rzym a lipcu 1797 doczekały się własnej pieśni zwanej Pieśnią Legionów Polskich we Włoszech, której 4 zwrotki stały się w 1926 roku oficjalnym hymnem państwa polskiego – Mazurkiem Dąbrowskiego. Po pokonaniu 3 zaborców przez wojska francuskie i wyzwoleniu części ziem polskich utworzono w 1807 roku Księstwo Warszawskie. W 1809 roku zostało ono rozszerzone o część ziem zaboru Austriackiego. Podczas francuskiej inwazji na Rosję w latach 1811–1812. Po klęsce Napoleona i zesłaniu go na Wyspę Świętej Heleny Księstwo Warszawskie zostało oddane pod administrację rosyjską. Po kongresie wiedeńskim jego nazwa została zmieniona na Królestwo Polskie zwane Kongresówką. 29 listopada 1830 roku wybuchło w Królestwie polskim powstanie, które 25 stycznia 1831 r. przekształciło się w wojnę polsko-rosyjską. Wojna ta zakończyła się zwycięstwem Rosji a tytuł króla polski nosili odtąd Romanowowie.

1831–1914

Rozdział historii Polski obejmujący okres od upadku powstania listopadowego aż po wybuch I wojny światowej. W ciągu tych 83 lat w dziejach Polski doszło do wielu wydarzeń o ogromnym znaczeniu, w pierwszej mierze zaś do wydarzeń roku 1846, wiosny ludów, powstania styczniowego i rewolucji roku 1905. Wszystkie one, wraz z rozwojem polskiej myśli politycznej i tworzeniem się kierunków, ugrupowań i wreszcie partii politycznych oraz organizacji i związków zbrojnych lub organizacji paramilitarnych, a także działań na rzecz budowy nowoczesnego społeczeństwa w sensie społecznym i gospodarczym, stanowiły o historii tego okresu. W sensie historycznym należy tu wyodrębnić Wielką Emigrację, która w latach 1831–1863 tworzyła i decydowała o kierunkach polskich ruchów narodowo-niepodległościowych, pracę organiczną, która legła u podstaw gospodarczego rozwoju Polski pod zaborami, ruchy niepodległościowe (partyzantka Zaliwskiego, powstanie krakowskie, wiosna ludów, powstanie styczniowe), aż po ostatnie działania organizacji lewicowych, narodowych, ludowych w początkach XX wieku.

1914–1918

Historia Polski w latach 1914–1918 obejmuje krótki, bo zaledwie pięcioletni fragment dziejów, ale wydarzenia tego pięciolecia zaważyły w sposób decydujący na sytuacji Polski na arenie tak międzynarodowej, jak i wewnętrznej. W 1914 roku wybuchła I wojna światowa z udziałem mocarstw rozbiorczych: Austro-Węgier, Niemiec i Rosji. Doprowadziła ona do rozbudzenia wśród Polaków poczucia tożsamości narodowej, a jej przebieg i rezultaty (przede wszystkim upadek wszystkich trzech mocarstw zaborczych) umożliwiły odtworzenie niepodległego państwa polskiego.

Okres ten zawiera się pomiędzy dwiema datami – 3 sierpnia 1914 (przemówienie Piłsudskiego do żołnierzy w krakowskiej dzielnicy Oleandry) i 11 listopada 1918 (przekazanie Piłsudskiemu władzy przez Radę Regencyjną). Na przestrzeni tego czasu – wraz z przesuwaniem się frontów i zmiennymi losami poszczególnych mocarstw zaborczych, kształtowały się zarówno koncepcje polskie

(dotyczące sposobów i dróg do odzyskania niepodległości), jak i koncepcje zaborców oraz Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych, prowadzące do rozwiązania sprawy polskiej. W rezultacie trudnego wcześniej do przewidzenia przebiegu wojny wszystkie zainteresowane strony musiały prześcigać się w deklaracjach, a wkrótce także i w czynach, które legły u podstaw tworzenia polskiego wojska (Austro-Węgry, okupacja niemiecka, Rosja, Francja) i załączków organizmu państwowego (okupacja niemiecka, Francja). Wszystko to razem sprawiło, że gdy 11 listopada 1918 roku I wojna światowa została zakończona, Polska powstała jako państwo uznane na arenie międzynarodowej, dysponujące przygotowaną kadrą polityczną i administracyjną oraz zawiązkami wojska, organów władzy wykonawczej i sędowniczej.

1918–1939

Historia Polski lat 1918–1939 obejmuje okres od odzyskania przez Polskę niepodległości do momentu ataku Niemiec hitlerowskich 1 września 1939. Po zakończeniu I wojny światowej Państwo polskie uzyskało niepodległość na skutek opuszczenia terenów polski przez Niemcy i Rosję. Na opuszczonych terenach powstawały ośrodki władzy lokalnej które po uzyskaniu niepodległości przekazały władzę rządowi centralnemu. 11 listopada Polacy przejęli kontrolę nad Warszawą a 3 dni później państwo polskie zostało uznane przez państwa zachodnie. Oficjalnie nowo powstałe państwo polskie przyjęło nazwę II Rzeczpospolita. Po odzyskaniu niepodległości zaczęto się zastanawiać nad koncepcją granic. Pierwszą z nich była koncepcja oparta na kryterium etnicznym. Zwolennikiem tej teorii był Roman Dmowski. Drugą koncepcją było stworzenie granicy na wschodzie najdalej jak tylko się da by osłabić Rosję. W marcu 1919 roku uchwalono Konstytucję i przeprowadzono pierwsze wybory parlamentarne. Pierwszym premierem w historii Polski został Jędrzej Moraczewski.

Terytorium II Rzeczypospolitej po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918

W 1922 roku na skutek szalejącej inflacji Władysław Grabski przeprowadził reformę skarbowo-walutową zastępując markę złotówką. W tym samym roku powołany został rząd Wincentego Witosa (tzw. rząd chjeno-piasta), który doprowadził do kryzysu polityczno-gospodarczego. W 1926 roku, mimo katastrofalnej sytuacji – koalicja chjeno-piasta na czele z Wincentym Witosem ponownie obejmuje rządy w kraju. Wówczas wybudowano również port w Gdyni mający zapewnić Polsce dostęp do morza. Autorem tego pomysłu był Eugeniusz Kwiatkowski. Mimo wszystko Józef Piłsudski, by nie dopuścić ponownie do kryzysu, organizuje pucz wojskowy (tzw. zamach majowy). Na skutek trzydniowych walk zginęło 200 osób, a sam prezydent i rząd podali się do dymisji. Po zamachu majowym rządy w Polsce przejęła sanacja. Utworzyła ona obóz polityczny znany jako Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR). Dzięki fałszerstwom i zastraszaniu BBWR wygrywa wybory w 1928 roku. W 1930 posuwa się do aresztowań członków opozycji których po pokazowych procesach umieszcza w więzieniach w Brześciu i Berezie Kartuskiej. Dzięki temu BBWR zdobywa 249 miejsc w sejmie i 77 w senacie. Mając absolutną większość BBWR przeforsował z projekt zmian w ordynacji wyborczej i zmniejszenia liczby posłów i senatorów. W kwietniu 1935 roku BBWR przyjął w sejmie przez aklamację konstytucję zwiększającą uprawnienia prezydenta. Po kłęsce w sfałszowanych i zbojkotowanych przez opozycję wyborach parlamentarnych 1935 BBWR został rozwiązany a jego członkowie założyli Obóz Zjednoczenia Narodowego (OZN). W 1938 roku po raz ostatni odbyły się wybory parlamentarne w Polsce, w których jedyną partią która dostała się do sejmu oprócz mniejszości narodowych był OZN. W 1939 roku po agresji Niemiec hitlerowskich na Polskę nastąpił kres istnienia II Rzeczypospolitej.

1939–1945

23 sierpnia w Moskwie został podpisany układ o nieagresji między Niemcami i ZSRR (tzw. pakt Ribbentrop-Mołotow). Zawierał on tajny protokół dodatkowy, który przewidywał podział Europy Wschodniej, w tym terytorium Polski, na niemiecką i sowiecką strefę wpływów. Na mocy postanowień paktu, w dniu 1 września 1939 rozpoczęła się agresja niemiecka na Polskę. 17 września 1939 nastąpiła agresja sowiecka.

Atak Niemiec i ZSRR z dwóch stron, oraz brak realnej pomocy militarnej państw zachodnich (zobowiązanych do tego układami o pomocy wzajemnej), spowodował iż Polska po 35 dniach walk przegrała kampanię wrześniową. Władze państwowe przeszły do Rumunii (gdzie zostały internowane), planując przedostanie się do Francji i utworzenie tam ośrodka władzy na emigracji.

Po rezygnacji prezydenta Ignacego Mościckiego, odbudowę najważniejszych struktur państwa polskiego we Francji (przy akceptacji i poparciu tego państwa), zajęli się politycy będący w większości przez 1939, w opozycji do rządzącego obozu sanacyjnego. Nowy rząd RP na uchodźstwie, został utworzony przez członków partii politycznych Polska Partia Socjalistyczna, Stronnictwo Narodowe, Stronnictwo Ludowe, Stronnictwo Pracy. 29 września prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej został Władysław Raczkiewicz, który 30 września powołał gen. Władysława Sikorskiego na stanowisko premiera (a także 7 listopada 1939 powierzył mu funkcję Naczelnego Wodza). 9 grudnia powołano również Radę Narodową, działającą w charakterze parlamentu na emigracji.

Pod koniec kampanii wrześniowej (1 września-5 października 1939), zaczęły powstawać pierwsze organizacje konspiracyjne, prowadzące dalszą walkę z okupantami. Z regularnych formacji Wojska Polskiego powstał Oddział Wydzielony Wojska Polskiego (tzw. *hubalczyki*), dowodzony przez płk. H. Dobrzańskiego ps. *Hubal*. 27 września 1939 w Warszawie powstała Służba Zwycięstwu Polski, w grudniu 1939 przekształcona w Związek Walki Zbrojnej – były to pierwsze formacje zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego.

Podział terytorium Polski pomiędzy III Rzeszę i ZSRR, dokonał się na mocy podpisanego 28 września 1939, niemiecko-sowieckiego traktatu o granicach i przyjaźni. W dokumencie tym oba państwa ogłosiły koniec państwa polskiego, łamiąc zasady prawa międzynarodowego i przedwojenne układy z II Rzeczpospolitą. Podział terytorium Polski dokonał się na linii rozgraniczającej strefy wpływu obu okupantów, poprowadzonej wzdłuż linii rzek San-Bug-Narew-Pisa. W dodatkowym protokole Gestapo i NKWD oraz inne służby bezpieczeństwa, zobowiązały się do współpracy w zakresie zwalczania polskiego ruchu oporu i organizacji niepodległościowych.

Na terenach pod okupacją niemiecką, utworzono osobne jednostki administracyjne: Terytoria anektowane przez III Rzeszę oraz Generalne Gubernatorstwo. Ziemie polskie zajęte przez ZSRR zostały wcielone do państwa sowieckiego – Wileńszczyzna została natomiast przekazana Litwie, a następnie włączona do ZSRR w sierpniu 1940.

1 września 1939 – niemiecki pancernik „Schleswig-Holstein” ostrzelał polską placówkę wojskową na Westerplatte

1944–1989

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Od 1989

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Kalendarium historii Polski

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Monografie**Państwo pierwszych Piastów**

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Polska w okresie rozbicia dzielnicowego

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Zjednoczone Królestwo Polskie

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Polska pod rządami Jagiellonów

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Rzeczpospolita Obojga Narodów

Państwo federacyjne złożone z Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego istniejące w latach 1569–1795 na mocy unii lubelskiej. Rozciągało się na terytorium dzisiejszej Polski, Litwy, Białorusi i Łotwy a częściowo także Ukrainy, Estonii, Słowacji, Rosji i Mołdawii. W 1618 osiągnęło maksymalny zasięg terytorialny wynoszący 990 tys. km². Była wtedy większa od Rosji i dwukrotnie większa od Francji. Liczba ludności wynosiła od 6,5 mln w 1569 do 14 mln w 1772. Panującym ustrojem była demokracja szlachecka, a głową państwa król elekcyjny.

Charakterystyczna dla Rzeczypospolitej była bardzo duża (8-10% społeczeństwa) liczebność stanu szlacheckiego i jego wysokie uprzywilejowanie. Na tle Europy wyróżniała się także organizacja państwa – zdecentralizowanego, z monarchą o silnie ograniczonych kompetencjach.

Rzeczpospolita posiadała wysoką pozycję na arenie międzynarodowej do połowy XVII wieku. Wojny z sąsiadami, powstania kozackie i załamanie się popytu na eksportowane w dużej ilości zboże doprowadziły do kryzysu gospodarczego państwa. Po nim nastąpił także kryzys polityczny, prowadzący w efekcie do anarchii i rozkładu instytucji władzy. W XVIII wieku Rzeczpospolita wpadła w orbitę wpływów rosyjskich, a następnie została zlikwidowana na skutek trzech rozbiorów w 1772, 1793 i 1795 roku.

Jan Matejko, *Potęga Rzeczypospolitej u zenitu. Złota wolność. elekcja 1573*

Polska pod zaborami

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

II Rzeczpospolita

II Rzeczpospolita to popularna nazwa państwa polskiego w latach 1918–1939. Urzędowym językiem II Rzeczypospolitej był polski, a walutą złoty polski. II Rzeczpospolita była suwerenną republiką demokratyczną z wielopartyjnym ustrojem parlamentarno-gabinetowym. Ustrój ten uległ poważnej modyfikacji na skutek przewrotu majowego, który miał miejsce 12–15 maja 1926 r., kiedy to został przekształcony w system prezydencko-autorytarny. Za jej formalny początek przyjmuje się 11 listopada 1918 r. kiedy to władzę wojskową w Warszawie objął Józef Piłsudski. Za jej koniec można uznać przekazanie władzy przez prezydenta Ignacego Mościckiego Polskiemu Rządowi na Uchodźstwie, które miało miejsce 25 września 1939 r. lub też przekroczenie granicy kraju przez Rząd Rzeczypospolitej 17 września 1939 r.

Polska podczas II wojny światowej

do uzupełnienia po utworzeniu odpowiedniego artykułu szczegółowego

Polska Rzeczpospolita Ludowa

4 stycznia 1944 roku wojska 1 Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej przekroczyły granicę ZSRR z Polską^[2] w rejonie Rokitna. W konsekwencji rozpoczętej 22 czerwca 1944 ofensywy białoruskiej (Operacja Bagration) Armia Czerwona wyparła Wehrmacht z terenów Białorusi i wschodnich terenów II Rzeczypospolitej i przewidywane było jej wkroczenie na terytorium Polski na zachód od tzw. Linii Curzona, uznanej przez Wielką Brytanię, USA i ZSRR w tajnym porozumieniu na konferencji w Teheranie za powojenną granicę polsko-sowiecką. ZSRR nie utrzymywał stosunków dyplomatycznych z Rządem RP na uchodźstwie, uznawanym powszechnie za prawnego reprezentanta Polski. Stosunki sowiecko-polskie, zerwane przez ZSRR z chwilą agresji na Polskę 17 września 1939^[3], wznowione układem Sikorski-Majski po ataku Niemiec na ZSRR zostały następnie ponownie jednostronnie zerwane przez ZSRR 27 kwietnia 1943 wobec ujawnienia zbrodni katyńskiej i zwrócenia się przez Rząd RP na uchodźstwie do Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o przeprowadzenie śledztwa w tej sprawie. Próby mediacji brytyjskiej dla przywrócenia sowiecko-polskich stosunków dyplomatycznych podejmowane w pierwszej połowie 1944 zakończyły się fiaskiem, wobec stanowiska Moskwy, która jako warunek wstępny ich wznowienia stawiała ультимatywne żądania natychmiastowego^[4] ustalenia granicy polsko-sowieckiej na tzw. Linii Curzona i zmian personalnych w składzie Rządu RP i dowództwa Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie^[5].

W konsekwencji Józef Stalin zdecydował o powołaniu tymczasowego organu władzy wykonawczej w Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze wyzwalanym spod okupacji niemieckiej – pomiędzy przesuwaną się linią frontu sowiecko-niemieckiego a Linią Curzona – Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN). PKWN został powołany w Moskwie (zob. rząd marionetkowy) i funkcjonował pod polityczną kontrolą Józefa Stalina. Zdominowany był przez komunistów polskich i realizował politykę ZSRR w Polsce. Na powstanie PKWN mieli dominujący wpływ komuniści z Centralnego Biura Komunistów Polskich, jednak ostateczną decyzję o jego powstaniu podjął Józef Stalin. Decyzję o jego utworzeniu podjęto w Moskwie między 18 a 20 lipca 1944^[6], a samą nazwę (kopię nazwy działającego od 1943 pod przewodnictwem de Gaulle'a Francuskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego) osobiście zaakceptował Józef Stalin^[6], decydując również o składzie osobowym komitetu i podejmując końcową decyzję o utworzeniu PKWN. 22 lipca 1944 roku Radio Moskwa poinformowało, że PKWN powstał w Chełmie (pierwszym mieście polskim na zachód od Linii Curzona zajęтым przez Armię Czerwoną w ofensywie białoruskiej (od czerwca 1944)). W rzeczywistości pierwsi członkowie PKWN dotarli bezpośrednio z Moskwy do Lublina dopiero 27 lipca 1944.

31 grudnia 1944 przekształcono PKWN w Rząd Tymczasowy Rzeczypospolitej Polskiej z Edwardem Osóbką-Morawskim na czele. Na konferencji jałtańskiej w lutym 1945 roku Wielka Trójka ustaliła że nowy rząd

Polski powstanie przez uzupełnienie składu Rządu Tymczasowego (na jego bazie), poprzez wprowadzenie do niego indywidualnych „Polaków z kraju i zagranicy” – całkowicie przemilczano istnienie Rządu RP na emigracji jako podmiotu prawa międzynarodowego. 28 czerwca 1945 po konferencji w Moskwie z udziałem Stanisława Mikołajczyka RTRP przekształcił się w Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, TRJN poprzez wprowadzenie do niego pięciu ministrów związanych z Mikołajczykiem, którzy objęli drugorzędne resorty z wicepremierem i ministrem rolnictwa Stanisławem Mikołajczykiem na czele. Równoległe do konferencji w Moskwie toczył się pokazowy proces szesnastu aresztowanych pod pretekstem rokowań dla wykonania postanowień jałtańskich przywódców Polskiego Państwa Podziemnego.

6 lipca 1945 dotychczasowi sojusznicy Rzeczypospolitej, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone wycofali uznanie dyplomatyczne Rządu RP na uchodźstwie, uznając powołanie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z udziałem Stanisława Mikołajczyka za wykonanie postanowień konferencji jałtańskiej w kwestii powołania rządu polskiego uznawanego przez wszystkie państwa tzw. Wielkiej Trójki (Wielką Brytanię, USA i ZSRR).

Wyniki wyborów w styczniu 1947 roku w Polsce, które zgodnie z postanowieniami konferencji jałtańskiej miały stanowić legitymizację władzy w Polsce (do „demokratycznych wyborów” rządzić miał Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej powołany w trakcie konferencji moskiewskiej w czerwcu 1945 roku pod nadzorem trzech mocarstw koalicji antyhitlerowskiej – Wielkiej Brytanii, USA i ZSRR) zostały sfałszowane przez aparat policyjny (Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego) podporządkowany PPR, przy bezpośrednim udziale funkcjonariuszy NKWD. Ogłoszony w ten sposób „zwycięski” wynik wyborczy tzw. Bloku Demokratycznego (złożonego z PPR, koncesjonowanego PPS i satelickich wobec PPR ugrupowań) wobec opozycyjnego PSL był formalną legitymizacją władzy PPR i jej spadkobierców w Polsce w świetle prawa międzynarodowego. Wyniki sfałszowanych wyborów nie zostały bowiem zakwestionowane przez Wielką Brytanię i USA, gwarantów porozumienia jałtańskiego. Był premier RP, wicepremier TRJN i prezes PSL Stanisław Mikołajczyk został, wobec groźby aresztowania, zmuszony do ucieczki za granicę.

Polska stała się w konsekwencji państwem zależnym od ZSRR, ale dysponującym ograniczoną suwerennością, o ustroju niedemokratycznym, który z czasem przybrał postać tzw. socjalizmu realnego. Kwestia określenia ustroju PRL jest jednak sporna, oficjalnie było to państwo socjalistyczne, a według konstytucji, państwo demokracji ludowej; przez przeciwników jednak ustrój ten określany był jako komunizm, aczkolwiek nie osiągnął teoretycznego stadium komunizmu; w Polsce bowiem nie skolektywizowano w pełni rolnictwa, większość ziemi pozostała w rękach prywatnych i zawsze istniały elementy wolności gospodarczej, podczas gdy w wielu innych krajach zakazano na przykład prywatnego handlu detalicznego. Rozwój gospodarczy utrudniały charakterystyczne cechy systemu gospodarczo-politycznego PRL – niesprawny mechanizm sporządzania i realizacji planów, związany z ograniczeniami rozwoju indywidualnej inicjatywy gospodarczej (spowodowanymi barierami doktrynalnymi), marnotrawny sposób zarządzania, nieracjonalny dobór proporcji i kierunków inwestowania w gospodarce (wynikający z narzuconych priorytetów polityczno-propagandowych, np. nadmierne rozwijanie przemysłu zbrojeniowego kosztem innych gałęzi gospodarki), niewystarczające kwalifikacje kadr kierowniczych i dowolność w stosowaniu doraźnych bodźców gospodarczych^[7]. Czynniki te spowodowały iż polska gospodarka, która pod względem wypracowanego PKB do 1960 znajdowała się na poziomie porównywalnym do Hiszpanii czy Grecji^[8], stopniowo traciła dynamikę rozwojową i pogłębiała zacofanie gospodarcze (w 1982 PKB Hiszpanii było prawie o 200% wyższe niż w PRL^[9]).

W okresie 1989–1991 jako efekt działań politycznych, państwo to uległo przekształceniu w demokratyczną Rzeczpospolitą Polską, określaną jako III Rzeczpospolita. Udział w tym procesie miała elekcja papieża Jana Pawła II i powstanie i działalność ruchu „Solidarności”.

III Rzeczpospolita

Współczesne państwo polskie określane jest mianem III Rzeczypospolitej. Jest państwem demokratycznym o gospodarce wolnorynkowej. Graniczy z Niemcami (na zachodzie), Czechami, Słowacją (na południu), Ukrainą, Białorusią, Litwą (na wschodzie) i Rosją (obwodem kaliningradzkim, na północy), a poprzez granicę morską (granicę wyłącznej strefy ekonomicznej) również z Danią oraz Szwecją. Jest członkiem Unii Europejskiej, NATO, ONZ, OECD, Grupy Wyszehradzkiej, Trójkąta Weimarskiego i wielu innych organizacji międzynarodowych.

Obrady Okrągłego Stołu w 1989, podczas których podjęto decyzję o rozpisaniu wolnych wyborów, które utorowały drogę przemianom demokratycznym w Polsce i Europie

Periodyzacja

Powyzsza periodyzacja dziejów Polski została sporządzona na potrzeby Wikipedii. Jest ona zbliżona do najczęstszego sposobu podziału historii Polski stosowanego w literaturze. W literaturze przedmiotu zwykle wyróżnia się historię średniowieczną Polski (z podziałem na państwo pierwszych Piastów do 1138, okres rozbitcia dzielnicowego, okres zjednoczonego królestwa i okres jagielloński) i historię nowożytną (okres jagielloński i okres elekcyjny, niekiedy z dodatkowymi podziałami). Kolejny etap stanowi okres rozbiorów, zwykle ujmowany jako osobna epoka historyczna (XIX wiek). XX wiek według większości opracowań w odniesieniu do Polski rozpoczął się wraz z utworzeniem II Rzeczypospolitej. Dla tego wieku wyróżnia się dodatkowo okres PRL i III RP. Dokładne daty graniczne poszczególnych epok są kwestią sporną^[10].

Położenie Polski w Europie

Przypisy

- [1] Jest to symboliczna data odtworzenia Królestwa Polskiego. W historiografii przyjmuje się także dwie inne: 1295 (koronacja Przemysła II) i 1300 (koronacja Wacława II).
- [2] Ustaloną w traktacie ryskim. Zmiana granicy polsko-sowieckiej na przebiegającą wzdłuż tzw. Linii Curzona nastąpiła 16 sierpnia 1945 poprzez podpisanie umowy o przebiegu granicy pomiędzy rządem ZSRR a Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej.
- [3] Wobec doktryny „zaprzestania istnienia państwa polskiego” przedstawionej w nocy ambasadorowi RP w Moskwie Wacławowi Grzybowskiemu.
- [4] Tzn. jeszcze w czasie trwania wojny.
- [5] Stalin żądał ustąpienia Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza, Naczelnego Wodza Kazimierza Sosnkowskiego, ministra obrony narodowej Mariana Kukieła i *innych polityków antysowieckich* i deklaracji rządu RP obciążającej za zbrodnię katyńską III Rzeszę. Żądania sowieckie były stopniowo eskalowane.
- [6] Andrzej Friszke: *Polska. Losy państwa i narodu 1939-1945*. Warszawa: Wydawnictwo Iskry, 2003, s. 91. ISBN 83-207-1711-6.
- [7] Wojciech Roszkowski: *Najnowsza historia Polski 1945–1980*. Warszawa: Świat Książki, 2003, s. 634-648. ISBN 83-7311-992-2.
- [8] Groningen Growth and Development Centre and the Conference Board, Total Economy Database (<http://www.ggdc.net/dseries/totecon.html#data>). [dostęp wrzesień 2006].
- [9] Spain GDP (official exchange rate) ([http://www.indexmundi.com/spain/gdp_\(official_exchange_rate\).html](http://www.indexmundi.com/spain/gdp_(official_exchange_rate).html)). [dostęp 6 grudnia 2008].; Poland GDP (official exchange rate) ([http://www.indexmundi.com/poland/gdp_\(official_exchange_rate\).html](http://www.indexmundi.com/poland/gdp_(official_exchange_rate).html)). [dostęp 6 grudnia 2008].
- [10] Kamil Janicki, *Bolączki periodyzacji* (<http://histmag.org/?id=1917>), „Histmag.org”, 2.08.2008.

Bibliografia

Prace syntetyczne poświęcone historii Polski i podstawowe pozycje wykorzystane przy tworzeniu artykułów szczegółowych:

- Davies N.: *Boże Igrzysko*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006, ISBN 83-240-0654-0
- Eckert M.: *Historia Polski 1914–1939*, Warszawa 1990, ISBN 83-02-04044-4
- Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J.: *Dzieje Polski Średniowiecznej*, tom 1, Wydawnictwo Platan, Kraków 1995 (wyd. pierwsze 1926), ISBN 83-7052-230-0
- Groniowski K., Skowronek J.: *Historia Polski 1975-1914*, Warszawa 1977
- Szczur S.: *Historia Polski średniowiecze*, Wydawnictwo Literackie 2002, ISBN 83-08-03272-9

Linki zewnętrzne

- Historia Polski – publikacje dostępne w Federacji Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/results?query=Historia+Polski&action=DistributedSearchAction>)
- Muzeum Historii Polski (<http://www.muzhp.pl/>)
- Bibliografia Historii Polski (<http://www.bibliografia.ipn.gov.pl/>)
- Forum Historycy.org – Historia Polski (<http://www.historycy.org/index.php?showforum=51>)
- Portal Historia.org.pl (<http://historia.org.pl/>)
- Poczet władców Polski i Rzeczypospolitej – www.poczec.com (<http://www.poczec.com>)
- Historia Polski – Ciekawostki historyczne (<http://ciekawostkihistoryczne.pl/category/ciekawostki-z-polski/>)

Źródła i autorzy artykułu

Historia Polski Źródło: <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?oldid=29781092> Autorzy: 255, Adi, Airwolf, Alan ffm, Aleksy, Ananas96, Aotearoa, ArturM, Arêjo, Ataleh, Bartel1977, Basty, Belissarius, Beno, Boca Juniors, Bukaj, Bulldózer, Bulwersator, Chlebzmaslem, Ciastkoo, CommonsDelinker, Cubinsideme, Czarniok, D.M. from Ukraine, Drzewi, EMeczKa, Eteru, Ev, Feens, Frigglinn, Gardomir, Gdarin, Getoryk, Gladius, Gregok, Grzegorz Petka, Gładka, Halibutt, Holek, Hulek, Humanista, Jonasz, Jose Luigi, KamStak23, Kaszkawal, Killroyus, Kinga koro, Kkie, Kocio, Kornatka, Kpjas, La Noirceur, Lolek01, Ludek, Lukasz2, Maglocunus, Malarz pl, Marcin Suwalczan, Marrkuss, Marszałek, Mateusz War., Mathel, Mathiasrex, Mbmbmb3, Michaelvip, Michalbladek, Misiekuk, Mix321, Mozgulek, Mpfiz, Mzopw, Niki K, Nous, Nowis, Nutaj, Paterm, Patrol110, Paweł z Piastów, Pawmak, Pawski, Picus viridis, Radmic, Refycul, Roo72, RoodyAlien, Spetsesida, Stako, Staszek99, Stramaj, SwPawel, Szumyk, Sławek, Tadbin, Tanja5, Tar Lócesilion, Tomasz Raburski, Tomeczek, Topory, Turkusowy smok, Umix, Vikom, Waćpan, WikiDrab, Wulfstan, Xabi, Youandme, Zdzychu, conversion script, pg223.czestochowa.sdi.tpnet.pl, Łoszesi, Żbiczek, 59 anonimowych edycji

Źródła, licencje i autorzy grafik

Plik:Herb Polski.svg Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Herb_Polski.svg Licencja: Public Domain Autorzy: pl>User:Follow by white rabbit

Plik:Zaprowadzenie chrześcijaństwa 965 Matejko.JPG Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Zaprowadzenie_chrześcijaństwa_965_Matejko.JPG Licencja: Public Domain Autorzy: BurgererSF, Goldfritha, Kjetil r, Ludmiła Pilecka, Piotrus, Shakko, Wst, 3 anonimowych edycji

Plik:Bitwa pod Legnicą.jpg Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Bitwa_pod_Legnicą.jpg Licencja: Public Domain Autorzy: Matthäus Merian Starszy

Plik:Kazimierz III Wielki.jpg Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Kazimierz_III_Wielki.jpg Licencja: Public Domain Autorzy: Gryffindor, Mathiasrex, Poznaniak, Sir Gawain, Suisui, Yarl, 2 anonimowych edycji

Plik:Rzeczpospolitapodrozb.png Źródło: <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Rzeczpospolitapodrozb.png> Licencja: Creative Commons Attribution-Share Alike Autorzy: Killroyus

Plik:RzeczpospolitaII.png Źródło: <http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:RzeczpospolitaII.png> Licencja: GNU Free Documentation License Autorzy: User:DJ Sturm, User:DeirYassin, User:Halibutt

Plik:Schleswig Holstein firing Gdynia 13.09.1939.jpg Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Schleswig_Holstein_firing_Gdynia_13.09.1939.jpg Licencja: Public Domain Autorzy: Andros64, Balcer, Denniss, Jarekt, Mogelzahn, Pibwl, Rama, Randbewohner, Ukas, Yann

Plik:Potega Rzeczypospolitej u zenitu Złota wolność Elekcja 1573.JPG Źródło:

http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Potega_Rzeczypospolitej_u_zenitu_Złota_wolność_Elekcja_1573.JPG Licencja: Public Domain Autorzy: BurgererSF, Goldfritha, Kevyn, Kpalion, L.m.k, Man vyi, Mathiasrex, Nk, Piotrus, Shakko, 1 anonimowych edycji

Plik:Okragly Stol 1989.jpg Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Okragly_Stol_1989.jpg Licencja: Public Domain Autorzy: from en:wiki

Plik:Europe location POL.png Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Europe_location_POL.png Licencja: nieznaną Autorzy: 32X, BartekChom, David Liuzzo, Jskw, Michau Sm, Multichill, Władysław Komorek

Licencja

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
[//creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)